

«نایفه» و «بی استعداد»

دوبرجسب آسیب‌زا

یک روانشناس اظهار کرد: تمرکز افراطی بر استعداد‌های خاص و داشتن باورهای نادرست درباره هوش کودکان می‌تواند هویت آنها را به خطر انداخته و مسیر رشدشان را با آسیب‌های جدی مواجه کند.
پریسا ارجمندی در گفت‌وگو با ایسنا، درباره خطر تمرکز افراطی بر برخی استعداد‌های خاص در کودکان، اظهار کرد: استعداد واقعی نیز نباید تمام هویت کودک را تشکیل دهد. اگر تمام زندگی کودک حول یک حوزه محدود مانند ورزش یا موسیقی بچرخد، ممکن است رشد ابعاد مهمی همچون روابط دوستانه، بازی، استراحت، استقلال، مهارت‌های هیجانی، تحمل شکست و انعطاف‌پذیری نادیده گرفته شود.
وی ادامه داد: کودکی که تنها به خاطر عملکردش ارزشمند تلقی می‌شود، ممکن است در صورت شکست، این تجربه را به معنای «از دست دادن ارزش وجودی خود» تفسیر کند. این روانشناس با بیان اینکه برخی باورهای غلط والدین و سیستم آموزشی درباره هوش و استعداد کودکان آسیب‌زا است، گفت: تداوم این تصورات رایج می‌تواند آسیب‌های جدی به مسیر رشد کودک وارد کند.
یکی از این تصورات غلط، خلاصه‌کردن مفهوم هوش در «لمره مدرسه» است، در حالی که توانایی‌هایی شناختی با عملکرد تحصیلی یکسان نیستند. وی خاطرنشان کرد: باور دیگر این است که استعداد را به معنای «عالی بودن ذاتی بدون تمرین» می‌دانند، اما واقعیت این است که استعداد بدون آموزش و تمرین مستمر، لزوماً به عملکرد بالا تبدیل نمی‌شود.
ارجمندی همچنین تصریح کرد: برخی والدین تصور می‌کنند نبود علاقه در کودک به معنای فقدان استعداد است، در حالی که ممکن است کودک هنوز فرصت تجربه مناسب در آن زمینه را نداشته باشد. همچنین این باور که «یک تست می‌تواند آینده کودک را تعیین کند» نادرست است، چرا که هیچ آزمونی به‌تنهایی قادر به پیش‌بینی آینده فرد نیست. در نهایت این تفکر که «هرچه کلاس بیشتر، استعداد بیشتر» نیز کاملاً آسیب‌زا است، زیرا فشار کلاس‌های متعدد می‌تواند انگیزه و اشتیاق کودک را به شدت کاهش دهد.
به گفته وی، برجسب‌هایی مانند نخبه یا نایفه و در مقابل، برجسب بی استعداد، هر دو می‌توانند برای کودک آسیب‌زا باشند و عزت نفس او را تخریب کرده و اضطراب را در او افزایش دهند. اگر والدین مرتب به کودک بگویند «تو نایفه‌ای»، ممکن است او به جای لذت بردن از یادگیری، از اشتباه‌کردن بترسد، زیرا می‌خواهد تصویر باهوش بودن خود را در ذهن دیگران حفظ کند. از سوی دیگر، گفتن جمله «تو استعداد نداری» نیز می‌تواند انتظار کودک از خودش را به شدت کاهش دهد و او را در مسیر ناامیدی قرار دهد.
این روان‌شناس تأکید کرد: بهتر است والدین به جای دادن هویت به کودک، فرآیند را توسعه‌یافته کنند، مثلاً بگویند «دیدم برای حل این مسئله چند راه مختلف پیدا کردی». این نوع بازخورد به کودک نشان می‌دهد که توانایی‌ها قابل رشد هستند و ارزش او به عملکرد لحظه‌ای‌اش گره نخورده است.

آرمان ملی - مرتضی خبازیان: در تابستان، کویر چنان گرم می‌شود که کسی نمی‌تواند برای خوشگذرانی وارد آن شود. گویی کویر با گرما از خود محافظت می‌کند، اما با رسیدن پاییز و خنک شدن هوا محافظ خود را از دست داده و میزان کویرنوردان و آفرودسواران می‌شود. چند سالی است که کویرنوردی و مشاهده آسمان پرستاره کویر به یکی از تفریحات بخشی از مردم تبدیل شده و هر سال در فصل‌های پاییز و زمستان، گروه‌های متعددی برای تفریح به کویر می‌روند. کویر در نگاه نخست شاید سرزمینی خالی از زندگی به نظر برسد؛ پهنه‌ای از شن، خاک و سکوت که عبور چند خودرو از آن نمی‌تواند لطمه‌ای جدی به طبیعتش وارد کند، اما این تصویر بیش از آنکه بازتاب واقعیت باشد، حاصل ناآشنایی با زیست‌بومی است که حیات در آن زیر فشار کم‌آبی، گرما و محدودیت منابع غذایی، به تعادلی شکننده رسیده است. در چنین محیطی، آفرودسواری بی‌ضابطه و حرکت خودروها در مسیرهای خارج از محدوده‌های تعیین شده، تنها به برهم خوردن سیمای طبیعی کویر محدود نمی‌شود. این فعالیت می‌تواند زیست جانوری را نیز با مخاطراتی جدی مواجه کند. مخاطراتی که بخشی از آنها در همان لحظه وقوع دیده نمی‌شوند و آثارشان ممکن است مدت‌ها بعد

آشکار شود. مشکل اصلی عبور یک خودرو از روی شن نیست بلکه تکرار تردد، افزایش تعداد خودروها، گسترش مسیرهای تازه و ورود به زیستگاه‌های حساس، مجموعه‌ای از فشارها را ایجاد می‌کند که در نهایت می‌تواند امنیت زیستی جانوران را مخدوش کند. در طبیعتی که بسیاری از گونه‌ها برای یافتن آب، غذا، پناهگاه و جفت ناچار به پییودن مسافت‌های طولانی هستند، تبدیل پهنه‌های آرام به مسیرهای پرتردد، هزینه‌ای فراتر از یک تفریح چندساعته دارد. نکته عجیب اینکه برخی از لیدرها برای جذب مشتری و افزایش درآمد تأکید می‌کنند که مسیرهای جدید را تجربه خواهند کرد و به مکان‌های بکر می‌روند. یکی از همین لیدرها در گفت‌وگوی تلفنی با «آرمان ملی» می‌گوید: «اغلب کسانی که به کویرنوردی و آفرود علاقه دارند، به مکان‌های پرتردد و شناخته شده رفته‌اند و جاذب‌نابل جاهای تازه و مسیرهای بکر هستند. ما هم در برنجاطه و طرحی کرده‌ایم، علاقه‌مندان را به بخش‌های مرکزی کویر می‌بریم و هربار وارد منطقه جدید می‌شویم». به محض اینکه گفت‌وگو به آزار جانوری بکشد، کویر به تخریب لیدر گفت‌وگو را قطع می‌کند.

◀ **فرار از صدای موتور**

یکی از نخستین پیام‌های آفرودسواری کنترل نشده و رفتن

به مسیرهای بکر، برهم خوردن آرامش حیات‌وحش است. صدای موتور، نزدیک شدن خودروها، نور چراغ‌ها و به‌خصوص تعقیب و گریز برای ثبت تصاویر و فیلم‌های هیجان‌انگیز، می‌تواند رفتار طبیعی آنها را تغییر دهد. جانوری که برای فرار از مزاحمت به حرکت درمی‌آید، انرژی مصرف می‌کند و ممکن است از محل تغذیه، آب‌نشخوری یا پناهگاه خود دور شود. این مسأله برای گونه‌هایی مانند آهو و دیگر علف‌خواران بیابانی اهمیت دارد؛ حیواناتی که بقا و تولید مثل آنها به دسترسی به منابع محدود و امکان تشخیص خطر وابسته است. مزاحمت‌های مکرر ممکن است الگوی فعالیت روزانه را شبانه، زمان تغذیه و مسیر حرکت آنها را تغییر دهد. در مواردی نیز حیوانات به زیستگاه‌های نامناسب‌تر ازاده می‌شوند. البته هر بار فرار یک جانور به معنای کاهش جمعیت نیست، اما تکرار مزاحمت، به‌ویژه در زیستگاه‌های محدود، می‌تواند فشار مضاعفی بر حیات‌وحش وارد کند.

◀ **مرگ زیر چرخ ماشین**

هنوز هم تصویر حرای له شده زیر چرخ ماشین آفرود، یکی از تلخ‌ترین تصاویر ثبت شده از لطمه‌ای است که حرکت آفرودسواران در کویر ممکن است ایجاد کند. خطر آفرود فقط متوجه حیوانات بزرگ و قابل مشاهده نیست، بسیاری از ساکنان کویر، از خزندگان و جوندگان گرفته تا حشرات و دیگر بندپایان، بخش عمده‌ای از زندگی خود را روی سطح زمین یا در پناهگاه‌های کم‌عمق می‌گذرانند. این جانوران ممکن است فرصت فرار از مقابل خودرو را نداشته باشند. له‌شدن مستقیم، تخریب سوراخ‌ها و پناهگاه‌ها و از بین رفتن محل استراحت یا تغذیه، از پیامدهای محتمل تردد بی‌ضابطه است. در این میان، آسیب به لانه‌ها و محل زادآوری نیز آسب نامتوان گردشگری دید. خودرو از محل آشیانه‌سازی پرندگان زمینی یا محدوده حضور نوزادان برخی گونه‌ها، می‌تواند به تخریب لانه، شکستن تخم‌ها یا مرگ نوزادان منجر شود. خطر در دوره تولیدمثل بیشتر است؛ زمانی که اختلالی کوتاه مدت ممکن است پیامدی فراتر از جابه‌جایی موقت یک حیوان داشته باشد.

◀ **تخریب زیستگاه**

بخش مهم‌تری از خسارت آفرود، شاید نه در برخورد مستقیم خودرو با جانور، بلکه در تخریب محیطی رخ دهد که بقای آن جانور به آن وابسته است. کویربیدی خاک، تخریب پوشش گیاهی و آسیب به پوسته‌های زیستی سطح زمین، می‌تواند کیفیت زیستگاه را تغییر دهد. در برخی بیابان‌ها، لایه‌های زیستی متشکل از سیانوباکتری‌ها، جلبک‌ها، گلشن‌ها و گیاهان موجودات میکروسکوپی، در تثبیت خاک و چرخه مواد غذایی نقش دارند. عبور چرخ‌ها می‌تواند این ساختارها را از بین ببرد. از سوی دیگر، بوته‌ها و گیاهان پراکنده کویری، صرفاً عناصر تزئینی چشم‌انداز نیستند. این پوشش محدود برای برخی جانوران منبع غذا، پناهگاه و محل استنار است. آسیب به گیاهان، کاهش کیفیت خاک و تغییر شرایط زیستی می‌تواند شبکه غذایی را تحت تأثیر قرار دهد. به این ترتیب، حتی جانوری که مرکز زیر چرخ خودرو نرفته است، ممکن است از تخریب زیستگاهش آسیب ببیند.

گسترش مسیرهای متعدد در دل کویر می‌تواند به تکه‌تکه شدن زیستگاه پنججامد، مسیرهای تازه، رفت‌وآمد انسانی و مزاحمت مستمر، ممکن است برخی گزدها‌های طبیعی را برای جانوران ناامن کند. این موضوع در مناطقی که زیستگاه گونه‌های ارزشمند و در معرض تهدید، از جمله یوزپلنگ آسیایی قرار دارند، حساسیت بیشتری پیدا می‌کند.

◀ **فراتر از تجربه فردی**

گسترش آفرودسواری و گردشگری بی‌ضابطه در کویر، فقط مسئله ایران نیست. در کشورهای منطقه نیز فشار گردشگری موتوری بر پهنه‌های طبیعی به یکی از دغدغه‌های محیط‌زیستی تبدیل شده است. اما در ایران، نشانه‌های این نگرانی را می‌توان در هشدارهای کارشناسان و فعالان محیط‌زیست دید. حمید رضا ناصری رئیس مرکز تحقیقات بین‌المللی بیابان

«آرمان ملی» خطرات آفرودسواری بی‌ضابطه را بررسی می‌کند

کویر زیر چرخ آفرودسواران

دانشگاه تهران، درباره تهدیدهای متوجه کویر لوت و احتمال خروج آن از فهرست میراث جهانی یونسکو هشدار داده و گردشگری بی‌برنامه و آفرود را از عوامل نگرانی معرفی کرده است.
علی خالویی فعال محیط‌زیست، نیز با اشاره به ورود آفرودسواران و موتورسواران به ماسه‌های بادی دشت کاشان، از حرکت خودروها خارج از مسیرهای مشخص، آسیب به پوشش گیاهی و تهدید امنیت زیستگاه سخن گفته است. این نگرانی‌ها پشتوانه علمی نیز دارد. یک مرور نظام‌مند شامل ۱۰۵ پژوهش که در سال ۲۰۲۳ در مجله «مرزهای بوم‌شناسی و تکامل» منتشر شد، اثا تردد خودروهای خارج از جاده را بر خاک، پوشش گیاهی و حیات وحش بررسی کرده و شواهدی از فشرده‌گی خاک، تخریب زیستگاه و تغییر رفتار جانوران را مورد توجه قرار داده است. البته شدت آسیب در همه زیست بوم‌ها یکسان نیست و نمی‌توان نتایج مطالعات خارجی را بدون بررسی میدانی به کویرهای ایران تعمیم داد. در ایران، آفرودی بی‌ضابطه را باید در کنار خشکسالی، چرای دام، شکار، جاده‌سازی، فعالیت‌های معدنی و توسعه نامتوازن گردشگری دید. هرکدام از این فشارها می‌تواند بخشی از توان زیست بوم برای تحمل اختلال را کاهش دهد. مسئله فقط خسارتی نیست که یک خودرو در یک روز ایجاد می‌کند؛ مسئله انباشته شدن آسیب‌ها در سرزمینی است که فرصت بازسازی در آن محدود است.

◀ **راه حل دو جانبه**

راه‌حلی که به نظر می‌رسد، یکسان‌سازی مقررات برای تمام زیستگاه‌های بسیار حساس و به‌ویژه مناطق حفاظت‌شده یا محل‌های مهم زادآوری و حضور گونه‌های در معرض خطر ممنوعیت ورود خودروهای تفریحی ضروری است. در مناطقی دیگر نیز تردد باید به مسیرهای ارزیابی‌شده، محدودیت تعداد و سرعت خودروها، رعایت فصل‌های حساس و نظارت موثر وابسته شود. تعقیب حیات‌وحش، ورود به آبشخورها و تخریب پوشش گیاهی نیز باید با ضمانات اجرایی روشن مواجه شود. اینها وظایفی است که بر دوش مسئولان محیط زیست قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد مسئولیت اصلی بر دوش کسانی است که علاقه به چنین تجربه‌ای دارند. اگر مدیران باید مجوزهای لازم را ثبت و نظارت کنند، اگر باید مسیرهای تردد را شناسایی و به علاقه‌مندان ارائه کنند و اگر باید اطلاعات لازم درباره تخلقات احتمالی و خسارت‌ها و پیامدهای قانونی آن را منتشر کنند، خود علاقه‌مندان باید بیش از اینها مواظب کویر باشند.

دفع زباله در کویر یکی از تلخ‌ترین اتفاقاتی است که این سال‌ها دیده شده است. حیواناتی که در کویر زندگی می‌کنند در قدرتمندی دست یافته‌اند که به آسانی می‌توانند زباله‌ها را پیدا کنند و خطر اصلی همان وقتی ایجاد می‌شود که حیوان به تصور رسیدن به منبع غذایی سرخود را در قوطی و بطری فرو ببرد.

◀ **اعتراض در سکوت**

کویر و بطور کلی طبیعت، برای جریان هر آسیب فرصت و توان نامحدود ندارد. شاید در چرخ‌ها و برش‌ن برای راننده خاطره‌ای از هیجان باشد اما برای جانوری که پناهگاهش ویران شده یا مسیر دسترسی‌اش به آب ناامن شده، همان رد می‌تواند نشانه محدودتر شدن امکان بقا باشد. کویر پیست تفریحی نیست، خانه گونه‌هایی است که صدایی برای اعتراض به تخریب آن ندارند.

اجتماعی

گزارش

پیشگیری از مسمومیت‌ها

رئیس کمیسیون دارو و تجهیزات نظام پزشکی کشور گفت: مصرف بیش از مقدار تجویز شده، استفاده خودسرانه از دارو، مصرف داروی دیگران و نگهداری نامناسب داروها از عوامل مهم مسمومیت هستند و مردم باید ضمن مصرف دارو طبق دستور پزشک یا داروساز از تغییر خودسرانه مقدار مصرف بپرهیزند و داروها را در بسته بندی اصلی و دور از دسترس کودکان نگهداری کنند.

یداله سهرابی در گفت‌وگو با ایرنا درباره مسمومیت‌های دارویی و پیشگیری از آن افزود: مسمومیت‌ها ممکن است در اثر مصرف نادرست داروها، تماس با مواد شیمیایی، مصرف مواد غذایی آلوده یا سمی، استنشاق گازهای خطرناک، گزندگی جانوران سمی و سوء مصرف مواد مخدر، محرک و الکل رخ دهند. برخی از این حوادث به عوارض جدی یا حتی مرگ منجر می‌شوند، در حالی که بخش قابل توجهی از آن‌ها با آموزش، رعایت اصول ایمنی و اقدام به موقع قابل پیشگیری هستند.

وی ادامه داد: پیشگیری نباید صرفاً به درمان پس از وقوع حادثه محدود شود. نظام سلامت، مدارس، دانشگاه‌ها، رسانه‌ها، خانواده‌ها، داروسازان و سازمان‌های مردم‌نهاد باید با همکاری یکدیگر، آگاهی عمومی را افزایش دهند و رفتارهای پرخطر را کاهش دهند.

عضو شورای عالی نظام پزشکی درباره شعال امسال هفته پیشگیری از مسمومیت‌ها، اظهار کرد: این شعار بر سه اصل تأکید دارد: شناخت عوامل خطر، پیشگیری و اقدام صحیح به موقع. مردم باید خطرهای محیط خانه، محل کار و جامعه را بشناسند، اقدامات ایمنی را به رفتار روزمره تبدیل کنند و در صورت بروز مسمومیت، از اقدامات خودسرانه پرهیز کرده و به سرعت کمک تخصصی بگیرند. هدف، تبدیل آگاهی به رفتار ایمن است.

◀ **جایگاه اطلاع‌رسانی**

سهرابی گفت: باید درباره تداخل داروها با یکدیگر و با موادی مانند الکل اطلاع‌رسانی شود. داروسازان نیز به دلیل ارتباط مستقیم با مردم، ظرفیت مهمی برای آموزش مصرف منطقی دارو دارند.

وی ادامه داد: همچنین باید درباره مصرف صحیح دارو، خطر مصرف خودسرانه و نگهداری ایمن آن اطلاع‌رسانی گسترده انجام شود. خانواده‌ها باید داروها را دور از دسترس و دید کودکان نگهداری کنند و هرگز آنها را در ظروف خوراکی یا بطری نوشیدنی نریزند. در صورت مصرف اشتباهی یا بیش از حد دارو، نباید منتظر بروز علائم ماند یا فرد را خودسرانه وادار به استفراغ کرد؛ بلکه باید فوری با اورژانس یا مرکز تخصصی مسمومیت‌ها تماس گرفت.

مسمومیت در کودکان

عضو شورای عالی نظام پزشکی درباره مسمومیت کودکان اظهار کرد: کودکان به دلیل کنجکاری و شناخت محدود از خطر، در معرض مسمومیت با داروها، مواد شوینده، سفیدکننده‌ها، حشرکش‌ها و برخی گیاهان هستند. بخش مهمی از این حوادث در خانه رخ می‌دهد؛ بنابراین نگهداری مواد خطرناک در بسته‌بندی اصلی و محل قفل‌شده و آموزش والدین و مراقبان ضروری است.

وی افزود: مدارس، مهدکودک‌ها و مراکز بهداشتی نیز می‌توانند در آموزش متناسب با سن کودکان نقش مؤثری داشته باشند. در صورت احتمال بلع ماده خطرناک، حتی بدون بروز علائم، باید فوری راهنمایی تخصصی دریافت کرد.

◀ **مسمومیت با منوکسید کربن**

رئیس کمیسیون دارو و تجهیزات نظام پزشکی کشور درباره مسمومیت با منوکسید کربن در فصل سرما گفت: منوکسید کربن گازی بی‌رنگ و بی‌بوست که در اثر احتراق ناقص سوخت تولید می‌شود. سردرد، سرگیجه، تهوع، ضعف و کاهش سطح هوشیاری از علائم احتمالی مسمومیت هستند.

وی ادامه داد: بررسی وسایل گرمایشی، اطمینان از سلامت و نصب صحیح دودکش‌ها، تأمین تهویه مناسب و استفاده از هشداردهنده استنادار منوکسید کربن اهمیت دارد. در صورت شک به مسمومیت، باید در صورت امکان ایمن از محیط خارج شد و با اورژانس تماس گرفت. ورود بدون تجهیزات و آموزش لازم به محیط آلوده برای نجات مصدوم می‌تواند جان دیگران را نیز به خطر بیندازد.

◀ **پیشگیری از مسمومیت‌های غذایی**

سهرابی درباره مسمومیت‌های غذایی و قارچ‌ها اظهار کرد: رعایت بهداشت مواد غذایی، نگهداری صحیح، پخت مناسب و پرهیز از مصرف مواد غذایی مشکوک ضروری است. مردم نباید قارچ‌های خودرو و ناشناخته را بر اسر ظاهر، رنگ یا بو قبال مصرف تشخیص دهند زیرا برخی قارچ‌های سمی شباهت زیادی به انواع خوراکی دارند. وی ادامه داد: همچنین باید کودکان را از خوردن بخش‌های ناشناخته گیاهان خودرو یا زینتی منع کرد. در صورت احتمال مصرف قارچ یا گیاه سمی، نباید منتظر بروز علائم ماند و باید فوری از خدمات تخصصی کمک گرفت. عضو شورای عالی نظام پزشکی درباره مسمومیت با سموم کشاورزی و مواد شیمیایی نیز گفت: مطالعه برچسب محصولات، رعایت دستورالعمل مصرف، استفاده از تجهیزات حفاظت فردی و نگهداری سموم در محل قفل‌شده و دور از مواد غذایی ضروری است. انتقال این مواد به بطری نوشیدنی یا ظروف خوراکی بسیار خطرناک است. وی افزود: در خانه نیز نباید مواد شوینده را خودسرانه مخلوط کرد؛ زیرا ترکیب سفیدکننده با آمونیاک یا مواد اسیدی می‌تواند گازهای سمی تولید کند. در صورت استفاده از اقدامات پیشگیرانه مهم هستند. در صورت گزندگی، باید با اورژانس تماس گرفت. وی افزود: بریدن محل گزندگی، مکیدن زخم، بستن محکم عضو با تورنیکه و استفاده از روش‌های سنتی زیان‌بار می‌تواند وضعیت را بدتر کند. انتقال سریع مصدوم به مرکز درمانی ضروری است.

◀ **مسمومیت در صورت گزندگی**

سهرابی درباره پیشگیری از مسمومیت ناشی از گزندگی جانوران سمی اظهار کرد: استفاده از کفش و لباس مناسب در طبیعت و مزارع، پرهیز از وارد کردن دست به شکاف سنگ‌ها و مکان‌های تاریک و نزدیک نشدن به جانوران ناشناخته یا مواد اسیدی می‌تواند گازهای سمی تولید کند. در صورت استفاده از اقدامات پیشگیرانه مهم هستند. در صورت گزندگی، باید با اورژانس تماس گرفت. وی افزود: بریدن محل گزندگی، مکیدن زخم، بستن محکم عضو با تورنیکه و استفاده از روش‌های سنتی زیان‌بار می‌تواند وضعیت را بدتر کند. انتقال سریع مصدوم به مرکز درمانی ضروری است.

^[1] یک روانشناس اظهار کرد: تمرکز افراطی بر استعداد‌های خاص و داشتن باورهای نادرست درباره هوش کودکان می‌تواند هویت آنها را به خطر انداخته و مسیر رشدشان را با آسیب‌های جدی مواجه کند